

Landsmøtet i
Norsk Kommuneforbund
Oslo, 7. oktober 1986

Med forbehold om endringer

SPERRET til 7.10.86 kl 1130

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

NY KURS FOR NORGE

Hvordan skal vi sikre enkeltmennesket større frihet ?

Det spørsmålet har vært det sentrale for den faglige og politiske arbeiderbevegelsen gjennom snart 100 år. I forbindelse med partiets jubileum har vi igjen satt enkeltmenneskets frihet og muligheter i sentrum for den politiske debatten. Vi inviterer til en bred meningsutveksling om fremtidssamfunnet.

De som for 100 år siden skapte arbeiderbevegelsen gjorde opprør mot et samfunn der de få hadde stor frihet og mange muligheter, mens de mange hadde få muligheter og liten frihet.

Visjonene var et samfunn der ufrihet var erstattet med frihet og vilkårlighet med rettferdighet.

For å søke å virkeliggjøre drømmen om større frihet skapte vi velferdssamfunnet. Det var gjennom utbyggingen av velferdssamfunnet at de brede folkegrupper i vårt land fikk sin frihet fra fattigdom og sosial nød. Det var gjennom velferdssamfunnet vi erstattet vilkårlighet med rettferdighet - og - det var velferdssamfunnet som ga enkeltmennesket helt nye muligheter til livsutfoldelse og som gjorde rettighet til mulighet.

Arbeiderbevegelsen har kjempet fram en mer rettferdig fordeling av samfunnsressursene. Slik har vi skapt større frihet og mer likeverdige muligheter.

Derfor har det en innlysende dekning i vår historie når vi understreker at arbeiderbevegelsen er en frihetsbevegelse og sosialismen en frihetside.

Hvis friheten skal bli alle til del, kan den ikke skapes i en kamp mot fellesskapet, men bare gjennom det. Derfor er det så viktig at vi samler oss om den helt sentrale oppgaven å kjempe for våre verdier og skape oppslutning og forståelse for at frihet og solidaritet hører uløselig sammen.

I dag reiser vi spørsmålet: Hva er det nå, i 1980-åras Norge som stenger for større frihet og nye muligheter ?

Fordi sosialismen har samfunnsanalysen og samfunnskritikken som drivkraft, slår vi oss ikke til ro med det som er oppnådd. Ved inngangen til sosialdemokratiets neste hundreår reiser vi nye mål og visjoner for enkeltmenneskets frihet og muligheter.

Vi ser blant annet behovet for en effektiv og moderne offentlig sektor også som en av pilarene i hele vårt strategi for å bedre næringslivets konkurranseevne. For det første har arbeiderbevegelsen alltid lagt vekt på det nære samspill mellom arbeid og velferd som preger samfunnsøkonomien.

Utbyggingen av velferdssamfunnet må ha dekning i det vi skaper. Samtidig er vi overbevist om at økt velferd gjennom offentlig innsats, sosiale reformer og en rettferdig fordeling i seg selv er et bidrag til den økonomiske veksten.

Det er gjort beregninger som viser hva for eksempel arbeidsledigheten i Vest-Europa har kostet:

- Ved full sysselsetting kunne nasjonalproduktene økt med ca 5 %

- Trygdesystemene ville fått økt sine inntekter med 10% samtidig som utgiftene ville gått ned med 5 %.

En god offentlig sektor yter viktige bidrag til et effektivt næringsliv. Et lands samlede konkurranseevne er noe langt mer enn lønnskostnadene pr produsert enhet. Det hjelper lite å ha en bedrift som kan tilby et produkt det er

etterspørsel etter ute i verden, hvis det ikke finnes et godt transportsystem. Gode telekommunikasjoner er viktig. Vi må ha et utdanningssystem som skaper de kvalifikasjoner næringslivet trenger.

Men også et rikt kulturtilbud, gode fritidsmuligheter og et best mulig arbeidsmiljø og en god helse i befolkningen er viktige bidrag til det som vil være vårt næringsliv samlede konkurransevne.

Jeg velger å peke på dette allerede nå innledningsvis, for sterkt å understreke den nære sammenhengen det er mellom de krevende, aktuelle oppgavene for å gjenreise økonomiens konkurransevne og vekstkraft, våre mer langsiktige mål, og debatten om det fremtidssamfunnet vi fortsatt kjemper for.

Debatten om den offentlige sektor vil stå sentralt i debatten om velferdssamfunnets framtid. Ved utbyggingen av fellesskapsløsningene - fra barnehage og skole til helsevesen og eldreomsorg - har vi bygget på den prinsipielle holdning at det er behovene som skal styre tilbudene. Det er det eneste mulige utgangspunkt hvis vi skal sikre en rettferdig fordeling av de tilbud og den service samfunnet skal yte den enkelte.

Men vi må stadig spørre: Dekker vi behovene godt nok? Yter vi de tjenester folk trenger og spør etter? For det er menneskene selv - hver enkelt av oss - som er utgangspunktet for de tjenester vi bør kunne yte. Derfor må den offentlige sektor fornye seg, bli satt i stand til å tilpasse seg nye behov.

Den må bli mer opptatt av å tilpasse tilbudene til det folk trenger og ber om. Den må kunne tilby flere typer løsninger og dermed større valgfrihet.

Men det kan være noe mer enn et valg mellom samme type service på forskjellige steder. Det kan også valg mellom forskjellige tilbud. Da må vi stimulere til større variasjon, gi institusjonene og de ansatte større muligheter for å utvikle tjenestene etter ønsker og behov.

Høyresiden begrunner sine framstøt for privatisering med at det offentlige trenger konkurranse. Det er et synspunkt vi skal ta alvorlig. Monopoler har lettere for å stivne til enn institusjoner som har konkurranse. Det gjelder både offentlige og private monopoler.

Ved å utvikle forskjellige tilbud folk kan velge mellom, skal vi bringe konkurransen inn i den offentlige sektor uten å gi slipp på vårt prinsipielle utgangspunkt. Samtidig som vi kan gi det offentlige nye og mer utfordrende roller å spille.

Dette er kanskje vår viktigste utfordring: Å forene den generelle velferdspolitikkenes mål om likeverdighet i tilbudene med de voksende og forståelige krav om mer individuelt tilpassede tilbud.

La oss ta barnehavene som eksempel. Her har vi i dag variasjon mellom private barnehager og de offentlige. Hvorfor kan ikke også de offentlige barnehagene ha forskjellig pedagogiske opplegg og forskjellige arbeidsopplegg?

Eller skolen. Vi har noen steder i landet fått skigymnas og idrettsgymnas. Kanskje vi kan få flere slike modeller, også innenfor det offentlige skoleverk ?

Eldreomsorgen er et område hvor det i årene som kommer blir et stort behov for flere tilbud og mer varierte tilbud.

Dagbladet kunne for et år siden fortelle en historie om et ektepar i midten av 80-årene som var "utrolig heldige" som fikk flytte direkte inn på dobbeltrom på sykehjemmet. Det vanlige var at ektepar måtte flytte inn på hvert sitt rom og stå på venteliste for dobbeltrom.

Slik kan vi ikke behandle våre eldre.

Det er bare ett eksempel på at vi må få større variasjon og fleksibilitet i tilbudene. Vi skal ikke bare møte eldrebølgen med tilbud om tilstrekkelig og nødvendig omsorg. Vi skal møte den slik at de eldre få mulighet til en aktiv alderdom. Da må de eldre få det omsorgstilbud som er tilpasset den enkeltes behov - og slik at han eller hun får mulighet til å bruke de krefter de har.

Forsøkene med "frikommunene" er et ledd i arbeidet med å skape løsninger som er tilpasset de lokale behov. Det er de som bor på Røros, i Lofoten eller i Stryn som best vet hvilke tilbud de trenger, ikke de som sitter i Oslo.

I forsøkene med frikommuner kan 20 kommuner og 4 fylker stilles fritt i forhold til dagens regelverk. Kommunene og fylkene skal ikke fritas for sine oppgaver. Men de skal stå friere i måten de vil løse dem på.

Her ligger store muligheter til interessante forsøk, bl a til bruk av inntekter hvor bruken nå er bundet opp av et regelverk. Til en ny og moderne organisering på tvers av dagens etat- og profesjongrensener. Her ligger mange muligheter til å bedre servicen og skape et bedre tilbud.

Offentlig virksomhet er utsatt for kritikk om at det er byråkratisk. Det skal vi være på vakt imot. Som Liv Nilsson sier det i innledningen til Kommuneforbundets debattheft om velferdssamfunnet: "Unødvendig byråkrati er sløsing med felles ressurser". Slik sløsing har vi ikke råd til !

Men veksten i byråkratiet er ikke bare et problem for offentlige tilbud. Også det private næringsliv sliter med det. Den amerikanske økonomen Lester Thurow peker på at det er veksten i byråkratiet i det private næringliv, særlig innen de store industrikonsernene som er det største faren for USAs konkurransevne.

I USA klarer nå offentlige tilbud som satser på nye og ubyråkratiske organisasjonsformer å konkurrere ut større private tilbud, for eksempel innen helsesektoren.

Her hjemme har vi sett at bankene er kritisert av OECD for å ha en for kostbar administrasjon.

Også offentlig virksomhet må bli mer effektiv, mindre byråkratisk, og mer serviceinnstilt. Det er en utfordring til ledere og ansatte, men også til kommuner, fylker og stat.

Alle som arbeider i offentlig virksomhet må kjenne at de gjør en god jobb. Hvis ikke utnytter vi ikke godt nok den viktigste ressursen av alle, menneskene selv.

De ansatte må også i det offentlige få større mulighet til å påvirke sin arbeidssituasjon. Vi må dra nytte av den kunnskap, erfaring og iderikdom som finnes hos de vel 500 000 som arbeider i offentlig virksomhet.

Vi kan lære en del av Janne Carlsons filosofi i SAS om at det viktigste ikke er å følge en instruks, men handle slik at man skaper fornøyde kunder.

Vi kan ikke stille våre ansatte i en situasjon som damen bak serveringsvognene til Narvesen i NSB kan oppleve. Hvis hun går tom for pappbeger til brusen, kan hun ikke gi kundene et kaffe-beger i stedet, fordi regnskapet over kaffesalget da blir galt.

Vi må gi ledere og ansatte så stor frihet at de i større grad kan handle utfra sin egen opplevelse av en situasjon og ut fra sin sunne fornuft. Service kan ikke detaljstyres i en slik grad at det kan skrives instruks for enhver tenkelig situasjon.

Så må vi gi offentlig virksomhet bedre arbeidsredskaper. Fordi investeringer i data eller andre maskiner konkurrerer med barnehager og eldreomsorg på kommunebudsjettene, er vi for tilbakeholdne med fornuftige investeringer.

Bank og forsikring investerer for eksempel fem ganger så mye i EDB i forhold til offentlig sektor. Mens det offentlige bruker 3000 kroner pr arbeidsplass i slike investeringer, bruker bankene og forsikringsselskapene 30 000.

Skal vi lykkes med å nå våre politiske målsettinger gjennom de offentlige tilbud må det være samsvar mellom mål og midler. Da blir det også lettere å få de ansatte aktivt med på å nå målene.

I partiet gleder vi oss over at Norsk Kommuneforbund så aktivt har ønsket å gå inn i denne debatten og dette reformarbeidet. Det vil være minst like interessant og krevende som de tidligere fasene i selve oppbyggingen av vårt velferdssamfunn.

Da halvdelen av den voksne befolkning var hjemmearbeidende og ikke yrkesaktive forbrukere, var våre ønsker og krav f eks om tilgjengelighet til privat og offentlig service, ganske annerledes. Det samme er behovene for større valgmuligheter i arbeidstid og fritid.

Det ville være utenkelig for oss alle at bensinstasjonene stengte kl 1545. Det kan også være behov for offentlige tjenester etter dette tidspunktet, men som i dag likevel ikke er tilgjengelige.

Jeg tror vi skal erkjenne at vi til nå kanskje har vært for bundet opp av å se på disse spørsmålene hver for oss som arbeidstakere og ansatte, og at vi for lett har oversett at vi alle er brukere av hverandres arbeidstid, både av private og offentlige tjenester. Dette er viktige felter som vi går inn på i det andre debattheftet i vår frihetsdebatt, "Tid for hverandre". Også her håper vi flest mulig kaster seg inn i en viktig debatt, som angår oss alle.

Den forrige regjering gikk løs bare på en liten bit at den kompliserte veven som utgjør offentlig forvaltning. Den grep bare fatt i de ytre delen av maskineriet, de menneskene som fungerer i kontaktflaten mellom det offentlige og publikum.

Vi må nå ta for oss hele veven. I løpet av høsten vil Regjeringen legge fram et forslag til et rammeprogram for fornyelse av statlig forvaltning hvor målsettinger og innsatsområder presenteres. Samtidig arbeides det med nye muligheter for forbedring også i kommunesektoren, ikke minst innenfor helsevesenet, der oppgavene er økende, og behovene for nytenkning og samarbeid og mere effektive løsninger er særlig store.

Den økonomiske situasjonen

Rettferdig fordeling og økt verdiskapning som kan trygge og videreutvikle vårt velferdssamfunn, er det som best karakteriserer det budsjett som Regjeringen la fram for Stortinget i går. Vi må legge vekt på andre verdier enn de som har preget vårt samfunn i første halvdel av 1980-årene. Det er denne oppgaven Arbeiderpartiet har fått og som Regjeringen tok fatt på straks den overtok.

Vi legger opp en ny kurs i fordelingspolitikken. Etter de skjevheter som har utviklet seg gjennom mange år, starter vi arbeidet med å rette opp kursen, i tråd med de idealer og grunnholdninger Arbeiderbevegelsen står for. En rettferdig fordelingspolitikk er også nødvendig for å legge grunnlaget for den fellesinnsats som nå skal til for å komme ut av krisen i norsk økonomi. I en økonomisk krise får de politiske holdningene og prioriteringene enda større betydning.

Arbeid for alle er et hovedmål for Regjeringen. Men dette målet kan bare nås hvis vi får bedret produktiviteten og dempet kostnadene, samtidig som importen og forbruket blir begrenset.

I løpet av det siste tiåret har arbeidsløsheten økt kraftig i mange land. For Regjeringen er det helt avgjørende at vi i Norge kan løse våre problemer uten massearbeidsløshet. Men det forutsettes at det skapes ny og varig vekst i norsk økonomi. Derfor må vi unngå å havne i en situasjon der utenriksøkonomien alvorlig reduserer vår handlefrihet.

Vi må derfor bygge opp et bedre og mer effektivt næringsliv. Budsjettet er innrettet på dette, og vi vil samtidig samarbeide med alle grupper i arbeidslivet for å bedre resultatene av vår innsats, både i det private næringsliv og i den offentlige forvaltning.

Budsjettet for 1987 er utarbeidet i den vanskeligste økonomiske situasjon landet har vært i på flere 10-år. Dette er

en krisesituasjon som er skapt av mangel på styring og deretter forsterket av et dramatisk fall i oljeinntektene.

Den viktigste oppgaven er nå å rydde opp i norsk økonomi. Vi har vært inne i en farlig utvikling de siste par årene, med store overskudd i utenriksøkonomien, sterkt svekket konkurransevne og eksport, og en sterk øking av importen.

Enkelt kan det sies slik:

- Vi bruger langt mer enn vi produserer,
- Vi kjøper langt mer fra utlandet enn det vi selger til utlandet.

En viktig forklaring på dette er et utforsvarlig og langt på vei lånefinansiert, skjevt fordelt privat overforbruk, på hele 30 milliarder kroner, som vi ikke har dekning for i en verdiskapning i fastlands-Norges økonomi.

Det betyr at vi må øke verdiskapningen og eksporten, styrke vår konkurransevne, produsere mer og forbruke mindre.

Derfor legger vi opp til et stramt budsjett og sikrer samtidig betydelig vekst i nyskapning, forskning og utvikling, så vi kan få et mer konkurransedyktig og fremtidsrettet næringsliv, og en styrking av næringslivet i distriktene.

Når vi nå må betale regningen etter 2 år med en uansvarlig forbruksvekst, bygget på lån og forskudd, må de som har fått mest, også betale mest, hvis vi skal sikre de viktigste verdiene.

Når det nå må strammes til, skal vi likevel sikre en rettferdig fordeling mellom ulike grupper og mellom landsdelene.

Vi skal sikre gode oppvekstvilkår for våre barn, og eldre og syke må få den pleie og omsorg de har krav på.

Det er disse verdiene som prioriteres i Regjeringens budsjettforslag: Å sikre en rettferdig fordeling i helse- og sosialsektoren og barnefamiliene. Vi har tro på at disse prioriteringene kan få bred støtte, og vil arbeide for å få tilslutning til dem, også i Stortinget.

Det private forbruk har aldri noen gang vokst sterkere enn det gjorde i fjor og veksten fortsatte i første halvår i år. Det er her vi har hatt overforbruket de siste to årene. Det private forbruket ligger allerede nå på det nivå den borgerlige regjering planla for 1989. Alle vil forstå at en slik politikk ikke kunne fortsette. Det måtte gå galt.

Mange har kunnet glede seg over økt forbruk, men det er ikke de som mest kunne trenge en bedring som har fått den største økningen. De store skattelettelsene og de store inntektsøkningene har gått til dem som fra før tjente best og hadde mest.

Hva dette har betydd kan illustreres gjennom et tankeeksperiment: Hvis det private forbruket i fjor ikke hadde økt mer enn det som den borgerlige regjering hadde lagt opp til i sitt langtidsprogram - og midlene i stedet var satt inn for å bedre helsevesenet og på sosiale reformer - ja, da ville vi bare i løpet av et år kunne ha gjennomført det aller meste av vår velgergaranti !

Den helt uforsvarlige veksten i det private forbruket har ikke bare tatt ressurser som ville vært bedre anvendt på felles velferdsoppgaver. Den har ført til en sterk øking i importen og derfor i stor grad bidratt til problemene i vår utenriksøkonomi. Her ble problemene alvorlige allerede før fallet i oljeprisene. Overforbruket innenlands og tapet av markedsandeler for norsk industri både hjemme og ute førte til at fastlands-Norge forverret sitt underskudd overfor utlandet med hele 37 milliarder bare i løpet av to år, fra 1984 til 1986.

Næringslivets konkurransevne er blitt svekket hvert eneste år. Uten den devaluering vi måtte foreta i mai ville kostnadsveksten i norsk industri vært ytterligere 10 prosent større enn hos våre handelspartnere over årene 1985 til 1987. En slik utvikling kunne ikke fortsette. Det ville bare ført til ytterligere tap av markeder og en svekkelse av vår utenriksøkonomi som fort ville satt sysselsettingen i alvorlig fare.

Prisstigningen i Norge har vært og er for høy. Det viktige her er å sammenlikne prisstigningen i Norge med de land vi konkurrerer med. Da ser vi at avstanden mellom Norge og disse landene stadig har økt. Denne avstanden skjød for alvor fart fra sommeren 1985 og ble stadig større mot slutten av Willoch-regjeringens periode. Det siste året før regjeringsskiftet, fra april -85 til april -86 steg prisene nesten 3 1/2 Prosent mer i Norge enn hos våre handelspartnere. Da de gikk av la de borgerlige etter seg en prisbombe som landet nå må slite med. Det er ikke mye tillitvekkende at den nye statsministerkandidat for Høyre og den gamle finansminister stadig gjør forsøk på å bortforklare disse fakta slik han gjorde også i siste fredagsforum.

Tallene om vår konkurranseevne og prisstigning står svart på hvitt å lese i nasjonalbudsjettet. Nå nytter det ikke lenger å lukke øynene for en feilslått politikk å skyve problemene foran seg. Erkjennelsens time bør være nå, ikke minst for de tidligere regjeringspartiene.

Som følge av fallet i oljeprisene vil Norge samlede realinntekt gå ned med 9 prosent fra 1985 til 1987. Dette tilsvarer mer enn 20 000 kroner pr husholdning i Norge. Det mest alvorlige er at dette betydelige inntektstapet kommer i en situasjon da landet på forhånd brukte mer enn vi tjente.

Det er selvfølgelig ikke mulig for staten å erstatte så store inntekter på oljevirkksomheten med andre inntektskilder. Samtidig som vi foretar nødvendige innstramminger, må vi derfor styrke vår industri for å bygge en solid bro over de bølgedaler vi må regne med i oljeinntektene framover.

Hovedtrekkene i budsjettet

Det er derfor store krav som stilles til det økonomiske opplegget for 1987. Vi må rette opp ubalansen mellom privat forbruk og offentlig forbruk. Vi må ta et langt skritt i retning av å rette opp den ubalansen som har utviklet seg mellom det vi forbruker og det vi produserer, og mellom det vi selger til

utlandet og det vi kjøper fra utlandet. Både den uansvarlige veksten i privat forbruk og fallet i oljeinntektene har bidratt til problemene. Vi klarer ikke å løse dem fullt ut på ett år, men hvis vi ikke tar disse oppgavene alvorlig og i stedet lar vår utenriksøkonomi fortsatt svekkes, kan vi komme i en tvangssituasjon som blir en alvorlig trussel både mot sysselsetting og velferd.

Under inntektsoppgjøret i vår ble det vedtatt den mest betydelige reform hittil i dette tiåret - nedkorting av den ukentlige arbeidstid fra 1. januar 1987 for de som nå har 40-timers uke eller tilsvarende. Dette er en reform som ble kjempet fram av fagbevegelsen og som Arbeiderpartiet støttet, men det var også en kostbar reform. Her tenker jeg ikke bare på de økte utgifter for stat, kommuner og fylker som reformen medfører. Jeg tenker også på det økte behov for arbeidskraft som arbeidstidsforkortelsen skaper. Det betyr at vi neste år får mindre vekst enn vanlig i tilgangen på arbeidskraft som kan settes inn i løsningen av samfunnsoppgaver. Regjeringen har vært nødt til å lage et økonomisk opplegg som tar hensyn til dette. Da kan vi ikke samtidig gjennomføre andre store og kostnadskrevende reformer. Arbeiderbevegelsens styrke har alltid vært evnen til å prioritere, og til å ta ett skritt om gangen.

Skal vi komme oss ut av den krisesituasjon som norsk økonomi er i, er det derfor ingen vei utenom et stramt opplegg både når det gjelder offentlig og særlig når det gjelder privat forbruk. Vi må innse at det ikke er rom for økt kjøpekraft neste år. Mange vil måtte innstille seg på en viss nedgang. Men vi skal sikre at byrdene blir rettferdig fordelt, og at det er de som er kommet best ut så langt som får ta de største takene.

Det er heller ikke rom for noen generell vekst i de offentlige utgifter neste år. Regjeringen har derfor lagt fram et budsjett som innebærer at de fleste områder må klare seg med det samme som de har i år.

Men den tilstramning Regjeringen nå foreslår er nødvendig hvis vi skal unngå enda større problemer og langt mer dramatiske innstramninger senere. Den er nødvendig for å få til en bedring i utenriksøkonomien i løpet av neste år, og for å

skape rom for vekst i eksporten og det konkurranseutsatte næringsliv. I slike vanskelige tider er prioriteringen enda viktigere enn tidligere. I budsjettet har Regjeringen bevisst prioritert tiltak som kan legge grunnlag for vekst framover og mer rettferdig fordeling og videre utbygging av velferdssamfunnet.

Det økonomiske opplegget bærer derfor også preg av nødvendige tiltak som kan føre til ny vekst og raskere fornyelse i næringslivet:

- Forskningen får en realvekst på minst 8 prosent. Det gjøres en særlig innsats når det gjelder informasjonsteknologi.
- Budsjettet inneholder en distriktspakke på over 300 mill. kroner i økte rammer og nye virkemidler. Regjeringen har lagt særlig vekt på tiltak for å bedre sysselsettingsmulighetene for kvinnene i distriktene.
- Rammene for lån og tilskudd for Industrifondet, Industribanken og Småindustrifondet økes vesentlig.

Fordelingspolitikken har vært en sentral del både i utformingen av budsjettets utgiftside og inntektside. Regjeringen har lagt vekt på å skjerme kommunenes og fylkenes økonomi for inntramminger. De har et hovedansvar for helsesektor, eldreomsorg og utdanning og her har Regjeringen lagt vekt på at innsatsen skal opprettholdes også i trange tider. Veksten i rammetilskuddene til helsetjenesten i fylkene og til helse- og sosialtjenesten i kommunene er et uttrykk for de grunnholdninger Arbeiderpartiet og Regjeringen står for.

I fjor og i år har kommunene og fylkene bedret sin økonomi i første rekke gjennom økte skatteinntekter, men det har oppstått store ulikheter fylkene og kommunene imellom og det er behov for en bedre fordeling av inntektene.

Kommunalministeren vil i morgen gjøre nærmere rede for Regjeringens økonomiske opplegg overfor kommunesektoren.

Regjeringen legger også vekt på å lette barnefamilienes kår ved at det foreslås en markert økt satsing på bygging av

barnehager. Svangerskapspermisjonen foreslås forlenget og det vil skje en markert økning i barnetrygden.

Under budsjettbehandlingen i høst vil vi få en ny prøve på om mellompartiene vil stå sammen med oss mot Høyres forsøk på å la innstramningene ramme innsatsen i kommuner og fylker. I juni foreslo Høyre å redusere kommunenes inntekter med over en halv milliard kroner, fordelt over bare et halvt år. Følgen av et slikt forslag ville være at situasjonen i helsevesenet, i eldreomsorgen, i skolen og i barnehageutbyggingen ville blitt enda vanskeligere.

Skatteopplegget

En forutsetning for å lykkes med omleggingen av den økonomiske politikken er et nytt og bedre skattesystem. Det har sentral betydning for fordelingen av inntekt og levekår og for å få til en bedre ressursbruk i samfunnet.

Det skatteforslag Regjeringen la fram i går vil føre til:

- Mer reell utjevning mellom de som tjener mye og de som tjener lite. Det skattesystem som vi har hatt inntil nå har på papiret vært progressivt, men alle vet at mulighetene for å unngå skatt har vært mange, og er blitt utnyttet i særlig grad av de som har høy inntekt og formue.
- Det vil bli mindre skatt for de som har lave inntekter, men også for de med forholdsvis høye inntekter som har betalt skatt av hver krone de tjener. I alt vil 40 prosent av lønnstakerhusholdningene få mindre skatt til neste år, og hele 70 prosent (?) vil få redusert skatt eller en skatteøkning som er under 1 000 kroner.
- Det vil derimot bli mer skatt for mange med høye inntekter og for de som betaler lite skatt i forhold til hva de tjener.

- En rekke av fradragmulighetene og smutthullene tettes igjen eller begrenses. Det foreslås skjerpet kontroll og bedre registrering av aksjer og verdipapirer, en innstramning av fordelene ved ulike former for forsikringsordninger, en viss øking av formueskatten og en tilstamning av den såkalte begrensingsregelen.
- Virkningen av fradragene blir mer rettferdig. I dag betaler skatteyttere med høy inntekt en langt mindre del av sine renteutgifter selv, enn hva lavinntektsgruppene gjør. Denne forskjellen blir betydelig redusert med det nye skatteforslaget.
- Skatteforslaget gjør det mindre lønnsomt å låne, mer lønnsomt å spare og mindre lønnsomt å flytte penger.
- Skatteforslaget legger grunnlaget for lavere rente i løpet av neste år. Det vil bidra til å stimulere investeringer og lette bokostnadene for unge som har etablert seg med høye boliglån. Dessuten senkes renten på nyere lån i Husbanken med 1 prosent.

De prinsipper Regjeringen har lagt til grunn for skatteomleggingen følger et internasjonalt mønster. Det er nok å peke på at prinsippet om en progressiv bruttoskatt er innebygget i den danske skattereformen som har samlet et bredt flertall, også av de borgerlige partiene i Danmark.

En rekke unntak og særordninger har gjennom tida kommet inn i systemet ut fra ønsker om å stimulere bestemte næringer, sparing etc. Disse ordningene kan være både administrativt tyngende og ofte kostbare ved at de bidrar til at det blir nødvendig med høyere skattesatser og lavere sosiale fradrag, for å få inn tilstrekkelige skatteinntekter. Samtidig vil det ofte være slik at de ikke fungerer etter hensikten.

Det er viktig at vi fra tid til annen foretar en slik grundig overprøving, ellers kan skattesystemet over tid bli uthulet av alt for mange særordninger, selv om de hver for seg kan ha brukbare begrunnelser. Eksempler på dette er SMS og

AMS. De er meget kostbare for staten og kommunene, og det er dertil tvilsomt om de egentlig bidrar vesentlig til nysparing. Det er grunn til å tro at de påvirker spareformen mer enn den samlede sparingen. Faktisk har det norske folk aldri spart så lite som i 1985 og i 1986.

Når vi foreslår å stramme inn reglene for SMS, er det en misoppfatning å tro at virkningen er at vi tar fra folk flest en fordel de har. De midler staten tar inn på omleggingen - 1½ milliard kroner - brukes nettopp til å øke de sosiale bunnfradragene - den delen av inntekten det ikke betales skatt på i det hele tatt - slik at vi får en klart bedre sosial utjevning. Og de brukes til å sette ned skatten på vanlig arbeidsinntekt og pensjon.

Det er 625 000 husstander som ikke har slike konti, og størsteparten av disse, 4/5-deler, har en pensjonsgivende inntekt på under 100 000 pr år. Også disse er med og betaler de 3 milliardene som SMS koster stat og kommuner, gjennom en høyere skattesats og lavere bunnfradrag enn vi ellers kunne hatt.

Dersom vi skulle holde SMS-ordningen urørt, ville vi ikke hatt disse mulighetene til å gi opplegget en sosial profil gjennom en sterk økning av bunnfradragene og heller ikke til å sette ned skattesatsene på vanlig arbeidsinntekt og redusere skattebelastningen på pensjonistene. Her står vi overfor et valg. Vi kan ikke få både i pose og sekk.

Det er ellers grunn til å merke seg den kamp bankene nå fører for å forsvare SMS. Vi må ikke overse det faktum at dette er lønssomme konti for bankene, som på SMS-kontiene har lagt seg på et lavt rentenivå langt under det som er vanlig for langsiktig sparing.

Finansdepartementet har nå fått frem tall som viser at bankene i 1985, med anslagsvis 3% for lavere rente på SMS-kontiene enn andre sparekonti, tjente 750 millioner på ordningen. En del av skattelettelsen tilfaller altså i virkeligheten bankene.

Nå vi skal bedømme helheten i den situasjon vi nå er i, hvor det er nødvendig å dempe det private forbruket og øke statens inntekter, er det viktig med et skattesystem som først og fremst legger byrdene på dem som har sterkest rygg til å bære dem.

Inntektspolitisk samarbeid

Regjeringen legger stor vekt på å få til et inntektspolitisk samarbeid med partene i arbeidslivet. Dette har et dobbelt siktemål. Det ene er at det skal bidra til å sikre en mer rettferdig fordeling av inntektene i samfunnet. Det er ekstra nødvendig nå i trange tider. Det andre siktemålet er at et inntektspolitisk samarbeid må bidra til en dempet pris- og kostnadsstigning. Det er helt avgjørende om vi skal make å opprettholde sysselsettingen. Vårt utsatte næringsliv arbeider i konkurranse med bedrifter i land som velger å bruke arbeidsledighet som virkemiddel for å holde kostnadsutviklingen i tømme. En slik linje er selvsagt ikke noe vi kan gå inn på, men da må vi samtidig bruke andre metoder for at vårt næringsliv ikke stadig får en sterkere kostnadsutvikling enn andre land.

Samtidig må samarbeidet også ta sikte på en sterkere produktivitetsvekst og et arbeid for å gjøre norsk næringsliv mere fremtidsrettet. Dette vil bli avgjørende for at vi kan skape større balanse mellom det vi selger til utlandet og det vi kjøper fra utlandet, og for å trygge sysselsettingen.

I den offentlige debatten er det som oftest kostnadsutviklingen i vårt konkurranseutsatte næringsliv og spesielt industrien som har stått i fokus. Det er imidlertid en altfor enkel problemstilling. Landets konkurransevne dreier seg om kostnadsutviklingen og produktivitetsutviklingen i hele vårt næringsliv og også i den offentlige forvaltning. Det er av like stor betydning for å holde et høyt velferdsnivå og samtidig en forsvarlig utenriksøkonomi at vi har en effektiv offentlig sektor. Derfor retter Regjeringens ønske om et samarbeid når det gjelder produktivitetsutviklingen

og inntektsutviklingen seg både til den private og den offentlige sektor.

Regjeringen har allerede kommet med denne invitasjonen til samarbeid gjennom Kontaktutvalget og i Nasjonalbudsjettet. Vi stiller åpne for samarbeid og har ingen på forhånd fastlagt resept på hvordan et inntektspolitisk samarbeid i detalj skal utformes. Det kan bare skje i forbindelse med de drøftingene som vi har invitert til. I utgangspunktet vil jeg allikevel peke på følgende tiltak fra Regjeringens side som bør kunne legge grunnlag for et bredt inntektspolitisk samarbeid:

- Et mer rettferdig skattesystem som fører til en mer reell utjevning og som reduserer fradragsmulighetene særlig for høye inntekter og som tetter igjen smutthull i skattereglene.
- En styrking av den skattemessige kontroll med kapitalinntekter, renter, aksjer og obligasjoner.
- En prioritering av viktige næringspolitiske tiltak innenfor et samlet sett stramt økonomisk opplegg, og en prioritering av de viktige velferdsoppgaver som kommunene og fylkeskommunene har ansvaret for. Her tenker jeg særlig på helsesektoren, eldreomsorgen og utdanning.
- En bedre kartlegging av inntektsutviklingen for grupper utenfor hovedorganisasjonene og en vurdering av mulige tiltak for å bringe disse gruppene inn i en inntektspolitisk samordning.
- Også inntekts- og avanseforholdet i næringslivet bør kartlegges som ledd i økt satsing på tiltak som kan bidra til å dempe prisstigningen, bl.a. gjennom en skjerpet prisovervåking.
- Styrking av hovedsammenslutningenes posisjon i arbeidslivet.
- En nedsettelse av topprenten på nyere lån til boligformål i Husbanken med 1 prosentenheter, og en generell rentereduksjon

på det norske kredittmarkedet i størrelse 1 prosentenheter i løpet av 1987.

Velgergarantien

Det var og er store forventninger til en Regjering utgått fra Arbeiderpartiet. Det ser vi på som en tillitserklæring, men ingen har vel ventet at vi skulle oppfylle et helt 4-års program i løpet av noen korte uker og måneder og med borgerlig flertall i Stortinget. Den borgerlige opposisjonen forsøkte fra det øyeblikk vi overtok Regjeringsansvaret å fortelle folk at Arbeiderpartiet hadde løpt fra sine løfter.

Det tillot de seg faktisk å gjøre umiddelbart etter at de i sterke ordelag hadde omtalt "krisen" og "ulykken" i økonomien på kanten av stupet som nasjonen sto overfor. Det tillot de seg å gjøre i en situasjon da de selv ikke var i stand til å forme en felles politikk - og i stedet kastet kortene og overlot oppvasken etter festmåltidet til andre.

Selv hadde de gått fra sitt viktigste løfte for valgkampen - nemlig at borgerlig flertall i Stortinget vil gi borgerlig Regjering - og så anklaget de oss for ikke å kunne oppfylle hele vårt 4-års program på stedet. Deres eget program hører vi ikke noe om, det opphevet de enkelt og greit i en melding til Stortinget like før regjeringskrisen i vår.

Arbeiderpartiets program danner det klare utgangspunktet for Regjeringens arbeid, men med bare tre år igjen av denne stetlige perioden, med borgerlig flertall og med en dramatisk svekkelse av vår økonomi sier vi åpent fra om at heller ikke vi kan regne med å gjennomføre hele vårt program innen 1989.

Men budsjettet viser at vi allerede i 1987 vil ta viktige skritt for å oppfylle vår velgergaranti og mange av de andre programpostene i Arbeiderpartiets program. Regjeringsansvaret gis av helt andre muligheter til å påvirke samfunnsutviklingen i en særlig vanskelig tid, da det er viktig å kjempe for viktige verdier.

Vi har allerede stanset planene om privatisering av sykehus. Helsesektoren vil få realvekst neste år. Fylkene har fått friere muligheter til å effektivisere driften av sykehus, og mere midler til å utvikle polikliniske tilbud og til å utnytte kostbart, offentlig utstyr. Regjeringen har truffet tiltak for å øke utdanning av sykepleiere og hjelpepleiere allerede fra i høst. Neste år vil det bli utdannet 400 flere sykepleiere pr år sammenliknet med Willoch-regjeringens budsjett for 1986.

Vi senker topprenten på Husbanklån tatt opp etter 1980 fra 12 til 11 prosent. Vi legger opp til å starte opptrappingen i bygging av barnehageplasser allerede neste år. Det økonomiske tilskuddet til barnehagedriften skal økes til 5 500 nye plasser.

Svangerskapspermisjonen vil bli foreslått økt med 2 uker neste år. Barnetrygden økes betydelig - over 12 prosent i gjennomsnitt - og ordningen med ekstra barnetrygd for aleneforeldre blir foreslått gjeninnført.

Vi vil også ta et viktig skritt mot sosial rettferd med å bedre situasjonen for en av de grupper som har aller lavest inntekt - de som er født uføre.

*

De første kommentarene vi har fått fra de borgerlige partiene til vårt budsjettforslag spriker i alle retninger. De bærer lite preg av erkjennelsen av krise, underskudd og trangere rammer. Kravene går ut på større utgifter og mindre inntekter, og er dermed den rene ønsketenkning.

Ikke til å undre seg over at både Vårt Land og Nationen klart advarer de borgerlige partiene mot å unnlate å ta ansvar og ikke medvirke til konstruktive løsninger for å rette opp landets økonomi.

Når vi nå står foran Stortingets høstsesjon og den avgjørende debatten om statsbudsjettet, den økonomiske politikken og skatteopplegget, vil vi igjen få oppleve at det

er politikken og valget mellom konkrete alternativer som kommer på dagsorden.

Da er det ikke lenger tilstrekkelig å stå på sidelinjen og kritisere. Da må man presentere sine egne alternativer og prioriteringer. Da nytter det ikke å skjule manglende innhold bak en flom av krittikk og negative karakteristikker,

Da må opposisjonen tilbake til det politikken dreier seg om: Å sette kursen for utviklingen. Foreta valg som kan bedre betingelsene i folk virkelighet og hverdag.

Det er viktig hvilke skritt som tas, hver dag. Det er viktig hvilken retning de går, om vi kommer nærmere eller fjernere fra de mål som er våre og som vi vil kjempe for. For det er nå vi former fremtiden.